

BÚCSÚZUNK

Létay Vera (1935–2020)

Vasák Benedek, a *Metropolis* egyik alapító szerkesztőjének szövegével búcsúzunk:

Volt életemnek egy – nem is különösebben rövid – időszaka, amikor a *Filmvilág*ot tartottam az egyik legjobb magyar sajtóterméknek. Aztán persze ez megváltozott (mert, ahogy az öntelt hübrisz mondatja velem: „csináltunk jobbat”, de legalábbis olyat, ami jobban tetszett nekünk), de az tény, hogy a kilencvenes években a *Filmvilág* kifejezetten „fontos”, és ami még lényegesebb: „menő” lapnak számított.

Létay Vera, ez az elmondások és filmes legendák szerint „bombanő”, két nagy virágzást locsolgatott végig a rá jellemző sugárzó és kicsattanó vidámsággal a *Filmvilágnál*. Az egyik a hetvenes évek végi nagy megújulás, a másik, ahogy zseniális trendérzékenységgel átlavírozta lapját a kilencvenes évek teljes média- és mozgóképtörténeti fejreállításán.

Soha, sehol nem becsülték meg úgy a szerzőket, mint ott, abban a különleges hangulatú Hollán Ernő utcai szerkesztőségben. Létay, és két nagy főszerkesztő-helyettese, Zalán Vince, aztán később Schubert Gusztáv tényleg úgy bánt a legutolsó elsőéves „Láttuk még”- (a laikusok kedvéért: egyflekkes filmismertető)k szar filmokról, tipikusan értelmezhetetlen műfaj, semmire-se-jó szövegekkel, melyek egyetlen funkciója az volt, hogy kipróbálják a lelkes

jelentkezőket), tehát „Láttuk még”-szerzővel is, mintha maga Godard tisztelte volna meg a lapját.

A *Filmvilág*nál tényleg a „szerző” volt a középpontban, és én azóta se láttam olyan, a szerzőkkel szemben tanúsított szerkesztői alázatot, ugyanakkor vérkomoly szakértelmet, mint a Létay–Schubert párosnál (és ide tartozik a *Filmvilág*-suliból kikerült Zalán Vince is, aki aztán az Osirishez vitte át ezt az éthoszt). Létay és a franciás műveltségű Schubert tényleg „auteur-lázban” égtek, össze akarták rakni a magyar *Cahiers du cinéma*t (amit két évtizeddel korábban nem sikerült a szintén franciás Bíró Yvette-nek a *Filmkultúra*val). Az „auteur” számukra nemcsak a rendező volt, hanem a szerző, a kritikus, az esszéista is. Nem véletlen, hogy tülekedtek a népek, nagyon komoly arcok, hogy a *Filmvilág*ban megjelenjenek.

Ugyanakkor elképesztően demokratikus szerkesztőség volt, ahol soha nem érezted, hogy lenyomnak erőből, meg hát a kilencvenes években rohadtul élt az egész, Létay ott sugárzott minden bemutatón, filmszemlén (persze a mezei sajtóvetítéseket, emlékeim szerint messzire kerülte), és karakterével simán lenyomta a legmenőbb színésznőket.

Iszonyatos megtiszteltetés volt az első felkérés, és aztán évek alatt a *Filmvilág* révén jutottam el kritikusi karrierem csúcspontjára: amikor csak nekem kinyitották a Toldi mozit, csak nekem odarendeltek egy gépészt, hogy egy üres teremben ülve rendes 16 mm-es vetítővel végignézhessem a Balázs Béla Stúdió összes azévi filmjét, mindezt azért, hogy egy kétoldalas összefoglalót írhassek a lapba. Akkor éreztem életemben nagyjából először és utoljára, hogy a tollnak ereje van. Úgy éreztem magam, mint Norman Lebrecht, amikor Barenboim

meghívja, hogy csak neki elvezényel egy Wagner-operát a chicagói szimfonikusokkal.

Sokan azt hiszik, hogy az ún. gonzót a *Magyar Narancs* honosította meg a magyar sajtóban, pedig ez elég nagy – bár bocsánatos – tévedés. Az igazság az, hogy ezt a befelé űrhajózós, mandarinzelé-színű szuperszubjektív kritikát a *Filmvilág* tolta először, és később kicsit ez is lett a halála, pont mint a *Narancs*nak, hogy beleragadva ebbe a stílibe, önmaga modoros manierizmusává vált.

A *Filmvilág*ban volt például szokás, hogy a – jellemzően filmekből kivett – illusztrációkat a szövegből kiragadott idézetekkel írták alá, és egy idő után már szinte csak azért pakoltunk bele jól hangzó catchphrase-eket a cikkekbe, mert pontosan tudtuk, hogy azokból lesznek a bombasztikus képaláírások.

A Létay-féle *Filmvilágnak* az a – második – aranykora szorosan összefügg a budapesti nagyvárosi kultúra aranykorával. Amikor ha végigmentél a Nagykörúton, akkor minden második sarkon Derek Jarman-retrospektívet, Cassavetes-összest, Jozseliani-életműsorozatot, John Waters-csomagot ajánlgattak a felfoghatatlanul finanszírozott művészmozik.

A *Filmvilág* remekül érezte a trendeket, egy kicsit tényleg *Cahiers du cinéma*ává változott, és szikrázó, sajnos elmúlt fénykorában fantasztikus szerkesztői arányérzékkel egyensúlyozott a klasszikus filmtörténet, a homályos posztmodern médiaelméletek, a számítógépes játékok vizuális világa, a kicsit kenetteljes rendezőinterjúk, az atyáskodóan megértő Hollywood-gyalázás, a nouvelle vague-mániás auteur-imádat, a különösebben nagy balhé nélküli,

„konstruktív, javító szándékú” magyarfilm-kritika, a politikai és iparági elvárások, az alkotói hiúságkenegetés, a kritikusi tehetségkutató, a popkultúra, a szubverzió, a nemzeti kultúra, a high and low, egyszóval az egész, magamfajta vénembereknek szép emlékeket adó kilencvenesek bódító káoszában.

Vasák Benedek

Létay Vera 1988-ban a Tokiói Filmfesztiválon Gothár Péterrel beszélget a vetítések egyik szünetében¹.

¹ A fesztiválról Létay Vera *Civilizációs virágoskert* című írásában számolt be a *Filmvilág* 1988. 3. számában. Az írás megtalálható jelen honlapon is a Létay Vera filmkritikáinak *Moziciprusok* című gyűjteményes kötetében. (Gothár Péter *Tiszta Amerika* című filmjét Tokióban versenyen kívül mutatták be.) A fotót a honlap szerkesztői adják közre Létay Vera hagyatékából.